

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРІЇ

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Історія)»
Спеціальність 014 (за предметними спеціальностями)
Спеціалізація 014.03 Історія
Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Затверджено на засіданні кафедри
історії України і методики
викладання історії
Протокол № 2 від 1 вересня 2023 р.

м. Івано-Франківськ – 2023

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Філософія та методологія історії
Викладач (-і)	Кугутяк Микола Васильович, д.і.н., професор
Контактний телефон викладача	
Е-mail викладача	mykola.kuhutiak@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	Консультації в день проведення лекцій/семінарських занять, або ж щочетверга після занять з 14.00 до 15.00 в 608.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p><u>Предметом</u> вивчення навчальної дисципліни є інтерпретація, розкриття змісту історичного процесу й історичного пізнання.</p> <p>Передбачає ознайомлення з глибинними тенденціями та закономірностями розвитку історії, причинно-наслідковими зв'язками, з'ясування змісту і мети історії, ролі людини і соціуму, універсального і локального, конкретно-історичного і архетипного, розкриття основних філософсько-історичних моделей.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p><u>Метою</u> вивчення навчальної дисципліни є філософське осмислення історичного процесу, засад теорії історії, вивчення принципів, об'єкту, суб'єкту та методів історичного пізнання.</p> <p><u>Основними цілями</u> вивчення дисципліни є основні етапи розвитку філософсько-історичної думки від стародавніх часів до наших днів; суть основних філософсько-історичних напрямків; основні філософсько-історичні категорії; теоретичні аспекти пізнання історії; рівні та етапи пізнавальної діяльності суб'єкта історичного пізнання; наукові методи; соціальні функції історії, рівні історичної свідомості.</p>	
4. Програмні компетентності та результати навчання	
<p><u>Загальні компетентності:</u></p> <p>ЗК4. Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування інших щодо досягнення спільної мети, бути критичним і самокритичним.</p> <p>ЗК 5. Здатність генерувати нові ідеї, виявляти і розв'язувати проблеми у сфері професійної діяльності, приймати обґрунтовані рішення.</p> <p>ЗК 7. Здатність планувати й організовувати дослідження за прикладною тематикою (окремих практичних питань), узагальнювати отримані результати, оформлювати і презентувати власні наукові здобутки відповідно до чинних вимог.</p> <p><u>Фахові компетентності:</u></p> <p>ФК 1 Здатність до поглиблення знань і розуміння предметної області та професійної діяльності.</p> <p>ФК 2 Здатність використовувати інновації у професійній діяльності, проектувати осередки навчання, виховання і розвитку учнів.</p> <p>ПК 1 Знати і розуміти закони наукового, соціального та професійного мислення, здатність практично послуговуватися методами історичного дослідження в національному,</p>	

європейському та світовому контекстах.

ПК 2 Вміти визначати і застосовувати теоретичні поняття, положення, концепції для аналізу й пояснень історичних фактів, явищ, процесів на засадах національнокультурної самоідентифікації, пошани до української національної культури, багатоманітності й мультикультурності в суспільстві; використовувати комплекс наукових дефініцій для вирішення науковопрактичних завдань.

ПК 3 Здатність використовувати основи теорії і методології освіти в професійній діяльності, брати участь у дискусіях з історичних і педагогічних проблем, науковій комунікації.

ПК 4 Оволодіння основними історичними концепціями, поняттями, судженнями; здатність критично оцінювати результати наукових досліджень, висувати гіпотези, вибудовувати моделі процесів і явищ української та всесвітньої історії.

ПК 8 Виявляти знання і розуміння наукових основ певної тематичної області з історії і суміжних дисциплін, методології дослідження історичного процесу в національному, європейському та світовому контекстах, вміти моделювати їх у зміст навчання в закладах загальної середньої освіти.

РН-1 Демонструє вміння застосовувати знання з психології, педагогіки, фундаментальних і прикладних наук (відповідно до предметної спеціальності) у практичних ситуаціях здійснення освітньої діяльності, поглиблює знання з предметної області.

РН-6 Визначає і характеризує основні принципи, закони та методики науковопедагогічних досліджень; описує апарат науково-педагогічного дослідження, демонструє навички презентації результатів науково-педагогічного дослідження.

ПРН 1 Застосовувати наукову критику до аналізу поглядів дослідників минулого, робити власні узагальнення щодо теоретичного і методичного рівня наукових праць з історії.

ПРН 3 Характеризувати існуючі парадигми історії української державності, її обумовленість та соціодинаміку на тлі світових державотворчих процесів у контексті викладання історії в закладах загальної середньої освіти.

ПРН 4 Аналізувати правові та інституціональні виміри співробітництва України та ЄС, виявляти перспективи та наслідки сучасних інтеграційних процесів і місця в них України, а також їх вплив на розвиток національної школи та завдання профільного навчання учнів.

ПРН 5 Орієнтуватися в міжнародному політичному житті, геополітичній обстановці, аналізувати суспільні явища й узагальнювати політичний досвід.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

лекції	12
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18
самостійна робота	60

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
2	014 Середня освіта (Історія)	перший	нормативний

Тематика навчальної дисципліни

Тема	кількість год.		
	лекції	заняття	сам. роб.

Тема 1. Історіософські уявлення в античні та середньовічні часи	2	2	2
Тема 2. Циклічні моделі філософії історії в період середньовіччя і на початку нового часу		2	4
Тема 3. Новоєвропейська філософія історії XVII ст.	2		4
Тема 4. Філософія історії французьких просвітників та їх послідовників у XVII – першій половині XIX ст.	2	2	2
Тема 5. Німецька філософія історії XVIII – першої чверті XIX ст.	2	2	2
Тема 6. Основні напрями розвитку історіософської думки у другій половині XIX – XX ст. Позитивістсько-еволюційний підхід до філософії історії			4
Тема 7. Формування та розвиток критичної філософії історії		2	4
Тема 8. Цивілізаційний підхід до вивчення історичного процесу	2		4
Тема 9. Ідеалістично-гуманістичне розуміння історичного процесу		2	4
Тема 10. Українська філософсько-історична думка IX–XX ст.			4
Тема 11. Закон і закономірність в історії		2	4
Тема 12. Об'єкт і предмет пізнання історії			4
Тема 13. Суб'єкт історичного пізнання. Рівні та етапи пізнавальної діяльності історика			4
Тема 14. Методи історичних досліджень		2	4
Тема 15. Класифікація історичних знань, проблема істинності в історії			4
Тема 16. Історичний час		2	2
Тема 17. Історична свідомість та соціальні функції історії	2		4
	ЗАГ:	12	18
			60

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Семестровий контроль рівня знань та успішності студентів відбувається у формі екзамену. Підсумкова оцінка (максимум 100 балів) визначається як сума балів за поточний контроль знань (максимум 50 балів) та результатів екзаменаційної роботи (максимум 50 балів). Підсумковий бал за поточний контроль знань складається з суми підсумкового балу за семінарські заняття (максимально 20 балів), балу за контрольну роботу (максимально 20 балів) і балу за індивідуальну роботу (максимально 10 балів) та в сукупності становить максимально 50 балів.
Вимоги до письмових робіт	Написання письмової контрольної роботи є обов'язковим для виставлення підсумкової оцінки. Контрольна робота виконується від руки на семінарському занятті № 9.
Семінарські заняття	У ході поточного контролю здійснюється усне та письмове опитування з тем, передбачених для семінарських занять. Також здійснюється контроль самостійної роботи відповідно до визначеної тематики. Оцінювання знань та науково-пошукової роботи студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. На семінарському занятті діє такий принцип оцінювання: «5» балів –

	<p>знання студента відмінні. Студент глибоко, ґрунтовно в деталях володіє теоретичними знаннями, використовує необхідну джерельну базу, інтернет ресурси. Відмінно оперує основними термінами і поняттями; виявляє спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних дослідників етнопсихології, знає методологію наукового дослідження; аналізує, співставляє та узагальнює матеріал. Вміє порівняти різні явища і процеси, дати вичерпний аналіз проблеми, володіє понятійно-категоріальним апаратом дисципліни. На високому рівні вміє використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації. Вміє проводити наукові дослідження та аналізувати їхні результати. «4» бали – знання студента добрі. Студент володіє теоретичними знаннями з курсу «Порівняльна етнопсихологія», використовує необхідну джерельну базу, інтернет ресурси. Добре оперує основними термінами і поняттями; виявляє спільні і відмінні риси в теоретико-методологічних підходах українських і зарубіжних дослідників етнопсихології; знає методологію наукового дослідження; аналізує, співставляє та узагальнює матеріал. Вміє порівняти різні явища і процеси, дати вичерпний аналіз проблеми, володіє понятійно-категоріальним апаратом дисципліни. Вміє використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, але допускає незначні пропуски фактичного матеріалу. У деяких випадках нечітко формулює загалом правильні відповіді, допускає окремі несуттєві помилки та неточності. «3» бали – знання студента задовільні. Студент володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але не здатен(на) повною мірою використати знання, уміння і навички на практиці; відповідь не чітка і спрощена, є суттєві помилки. Погано оперує основними термінами і поняттями; не достатньо знає методологію дисципліни. Не достатньо аналізує, співставляє та узагальнює матеріал з етнопсихології. Не завжди може пояснити причинно-наслідкові зв'язки. Не завжди вміє використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації. «2» бали – знання студента незадовільні. У відповіді є суттєві помилки. На належному рівні не вміє систематизувати, співставляти, аналізувати, доводити, порівнювати матеріал з етнопсихології. Посередньо володіє історичним критичним мисленням, аналізом і синтезом. Не завжди вміє використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації.</p>
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Форма і терміни підсумкового контролю визначаються навчальним планом. Студент(-ка) допускається до підсумкового контролю за умови відпрацювання усіх «заборгованостей» та набору 25 і більше балів.</p>
<p>Підсумковий контроль</p>	<p>Форма контролю – екзамен, форма здачі – письмова. Екзаменаційна робота оцінюється від 1 до 50 балів.</p>
<p>7. Політика навчальної дисципліни</p>	

Письмові роботи:

Контрольна письмова робота виконується студентами на 9 семінарському занятті.

Академічна доброчесність:

Як викладач, так і студент, повинні дотримуватися «Положення про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» та Кодексу честі ПНУ <https://pnu.edu.ua/polozhennia-prozapobihannia-plahiatu/>. У випадку запозичених робіт, відсутності посилань на використані джерела, випадків плагіату, виявів академічної недоброчесності (списування) викладач виставляє негативну оцінку та пропонує студентові повторно виконати необхідний вид роботи.

Відвідування занять:

Відвідування занять та активна участь у роботі семінарів є обов'язковою умовою успішного складання іспиту з курсу. Участь у семінарських заняттях може проходити у таких формах: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії тощо. Політика курсу передбачає Perezдачу усіх невиконаних завдань в силу запізньєнь на заняття або пропущених пар без поважних причин. За умови відсутності на лекції чи семінарському занятті, отримання негативної оцінки або ж невчасного виконання індивідуальної роботи визначений день для відпрацювання пропущених аудиторних занять, негативних оцінок та подачі індивідуальних робіт – четвер, 14.00 год. – 15.00 год. Пропущене заняття студент може «відпрацювати» у формі, визначеній викладачем та кафедрою. Як правило «відпрацювання» проходить в усній формі, вирішенні тестових завдань тощо

Неформальна освіта: Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора № 672 від 24.11.2022 р.) <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2022/11/neformalna-osvita.pdf>

8. Рекомендована література

1. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті. Київ, 2012. 440 с.
2. Бауман З. Плинні часи. Життя в добу непевности. Київ, 2013.
3. Бойченко І. Філософія історії. Київ, 2000. 656 с.
4. Віднянський С. В., Лисенко О. С., Мартинов А. Ю. Український проєкт. Цивілізаційні фронтири та соціокультурні екстрєми ХХ – початку ХХІ століть. Аналітична доповідь Київ, 2022. 128 с.
5. Габрієлян О., Кальной І., Цветков О. Філософія історії. Київ, 2010. 216 с.
6. Гесіод. Походження богів. Роботи і дні. Щит Геракла. Львів: Априорі, 2018. 112 с.
7. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2022.
8. Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика: дослідження з теорії знання про минуле. Київ, 2012. 264 с.
9. Дюрант В., Дюрант А. Уроки історії. Огляд історії людства як продукту людського досвіду. Харків, 2022. 176 с.
10. Зашкільняк Л. Вступ до методології історії. Львів, 1996. 96 с.
11. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999. 228 с.
12. Зернецька О., Мирончук О. Концепція історичної пам'яті у Великій Британії Проблеми всесвітньої історії. 2018. № 1. С. 122–133.
13. Історик і влада. Колективна монографія / Відп. ред. В. Смолій. Київ. 2016. 543 с.
14. Киридон А. Гетеротопії пам'яті. Теоретико-методологічні проблеми студій пам'яті. Київ: Ніка-Центр, 2016. 320 с.
15. Киридон А. М. Простір пам'яті: експлікація поняття. Національна та історична пам'ять. 2013. Вип. 8. С. 25-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ntip_2013_8_7.
16. Киридон А. Подолання минулого в країнах Центрально-Східної Європи: основні

- тенденції. Європейські історичні студії. 2016. № 4. С. 126–143.
17. Козеллек Р. Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу. Київ, 2005. 380 с.
  18. Козеллек Р. Часові пласти. Дослідження з теорії історії. Київ, 2006.
  19. Колесник І. Глобальна історія. Історія понять. Київ, 2019. 348 с.
  20. Колесник І. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ, 2013. 566 с.
  21. Колінгвуд Р. Ідея історії. Київ, 1996. 616 с.
  22. Космина В. Проблеми методології цивілізаційного аналізу історичного процесу. Запоріжжя, 2011. 310 с.
  23. Лукіяч Як писати історію. Львів, 2014. 88 с.
  24. Мак-Ніл В. Піднесення Заходу. Історія людського суспільства з авторською ретроспективною передмовою. Київ, 2011. 960 с.
  25. Нагорна Л. П. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії. Київ: ПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 328 с.
  26. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять Київ: Кліо, 2014. 272 с.
  27. Павленко Ю. Історія світової цивілізації. Київ, 2001. 360 с.
  28. Поллак М. Отруєні пейзажі. Чернівці: Книги-XXI, 2015.
  29. Поллак М. Топографія пам'яті. Львів, 2018.
  30. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Київ, 1994.
  31. Поппер К. Злиденність історизму. Київ 1994. 192 с.
  32. Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. Львів, 2010. 358 с.
  33. Тойнбі Дж. Дослідження історії. т. 1. Київ, 1995. 610 с.
  34. Тойнбі Дж. Дослідження історії. т. 2. Київ, 1995. 610 с.
  35. Топольський Є. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації. Київ, 2012. 400 с.
  36. Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним. Київ, 2017. 488 с.
  37. Фергюсон Н. Глобальний занепад. Як помирають інститути та економіки Київ, 2020. 144 с.
  38. Фергюсон Н. Приреченість: політика і катастрофи. Київ, 2022. 496 с.
  39. Шапіро Б. Смысл історії. Як розум і мораль зумовили велич Заходу. Київ, 2022. 208 с.
  40. Шацька Б. Минуле – пам'ять – міт. Чернівці, 2011. 248 с.
  41. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ, 2007. 375 с.
  42. Ящук Т. Філософія історії. Київ, 2004. 536 с.

Інформаційні ресурси

1. ДУ „Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України” <https://ivinas.gov.ua>
2. Інститут історії України НАН України <https://history.org.ua/>
3. Наукова бібліотека ПНУ – <http://lib.pnu.edu.ua/>
4. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua/>

Викладач

Кугутяк М. В. доктор історичних наук, професор, декан факультету історії, політології і міжнародних відносин